

A „névvegyelemzés” módszerének megalapozása a Jugoszláv Királyság idején

Érdekes sajtótermékre hívta fel a figyelmem a minap a Történelmi Levéltár zentai részlegének egyik kedves munkatársnője. A mintegy negyvenlapos, A magyarok asszimilációs sikerei a Bácskában, Bánságban és Baranyában – adalék a Vajdaság magyartalanításának kérdéséhez (Eredetiben: Asimilacioni uspesi Mađara u Bačkoj, Banatu i Baranji – Prilog pitanju demađarizacije Vojvodine) c. kiadvány dr. Dimitrije Kirilović munkája, Újvidéken, a Duna bánság nyomdájában 1937-ben látott napvilágot mint az 1936. évi Kulturno-privredni pregled c. időszaki közlöny utánnyomata. Részünkre azért érdekes, mert szerzője felettebb nyíltan beszél az akkori „eurokompatibilis” jugoszláv állam nemzeti céljairól mintegy ideológiai alapot teremtve a nagyszerb asszimilációt támogató oktatáspolitikai „névvegyelemző” módszeréhez. (Mint azt látni fogjuk: nem valami meggyőző eredménnyel.)

A szerző némi elnagyolt „történelmi visszapillantással” indít. Előadja, hogy az osztrák-magyar hatóság (?) az egész 18. század folyamán „az idegen elemek” betelepítését szorgalmazta a Monarchia déli területein, azaz a Bácskában, a Bánságban és Baranyában. Ez a folyamat 1884-ben érte el csúcspontját, amikor is mintegy 1300 bukovinai csángómagyar családot telepítettek le Pancsova, Titel, Ókanizsa és Óbecse környékén. Ugyanakkor nagy számú szlovák is érkezett a Felvidékről a Tisza mentére, bár arra nem történik utalás, hogy ezzel mi lehetett az elvetemült magyar kormányzat célja. (Nyilván az ország északi részeinek „elszlováktalanítása”.)

A továbbiakban a szerző az elmagyarosodás okait igyekszik feltárni. Elismeri, hogy a Trianon előtti Magyarország nem magyar lakosságának az asszimilációja részben önkéntes alapon történt „a magyarok kiváltságos helyzete” folytán, bár megjegyzi, hogy ugyanakkor a városi polgárság körében a bécsi központi kormány erőteljes elnémetesítő politikát folytatott. A közép-európai történelemben ugyancsak járhatlan szerző egyébként később is elszólja magát, megállapítva, hogy a kiegyezés után felerősödött magyar asszi-

miláció célja „a beolvadásnak már korábban sem igen ellenálló nem magyar etnikai csoportok asszimilálásának befejezése”. Csakhogy ekkor (1867 után) a más vallású és erősebb nemzeti öntudatuk folytán „szívósabb” ellenállást tanúsító népcsoportok (ortodox románok és szerbek, luteránus-evangélikus szlovákok) közé való „behatolás” is megkezdődött. „Szerencsére” ennek véget vetett az első világháború kimenetele és a trianoni békeszerződés, bár az elmagyarosodott néptömegek kérdése megoldatlan maradt.

„Megoldásának” egyik nem csekély akadálya – a szerző szerint is – az, hogy ennek a kérdéses néptömegnek a száma a „mi” Bánságunk, Bácskánk és Baranyánk területén rettenetesen nagy. Főként a Bácskában „tótoknak” nevezett katolikus szlovákokból, kisebb részükben sokacokból, bunyevácokból és németekből, továbbá ruszin, horvát, lengyel, bolgár, krasován (vlach), cseh, román, zsidó, örmény, görög, cincár és cigány töredékekből áll. A szerzőt megdöbbeníti a szerb családnevű „magyarok” nagy száma, s nem kevésbé, hogy a felsoroltak valamennyien „igazi” magyaroknak tartják magukat, eredetükről pedig alig, vagy egyáltalán nem is vesznek tudomást. Mi több: még a magyar származásúaknál is többre értékelik magyar voltukat. („Poturica je gori od Turčina = A törökké vált ember rosszabb a töröknél – jegyzi meg keserűen a szerző.)

Egyes magyar írók egyébként büszkélkednek is magyarrá vált nemzettársaikkal, mivel úgy vélik, hogy erre a magyar nép kiváló tulajdonságai adtak okot, holott mindez az erőszaknak, illetve a várható előnyöknek tudható be – teszi még hozzá dr. Kirilović. Csupán azt téveszti szem elől, hogy az elmagyarosodottaknak inkább az elnémetesedésből származott volna előnyük, csakhogy erre alig van példa a Délvidéken. Annál több viszont az itt eleinte valóban kiváltságos helyzetű német családok elmagyarosodására.

A szerző végezetül rátér a konkrétumokra, és felteszi a kérdést: hogyan lehetne minél pontosabban meghatározni a Jugoszláviában, pontosabban a Bánságban, a Bácskában és Baranyában élő magyarok lét-

számát? Erre – romániai magyar példából kiindulva – nem talál jobb megoldást, mint a névelemzést: „Magyar az, akinek a családneve magyar” – mondja ki a megfelelőbezetetlen szentenciát, bár tudatában van annak, hogy a magyarrá váltak egy része – különösen a tisztviselőréteg – a nevét is megmagyarosította, de – ne hogy a sovinizmus tévútra vezesse, vagy mint mondja: rá ne süthessék a sovinizmus bélyegét – a „gyanús” neveket inkább fel sem veszi az „elmagyarosított” családok névsorába. Hogy ebben mennyire volt következetes, az kitűnik abból is, hogy noha szabályként tünteti fel a népképek (Tóth, Horváth, Rácz, Orosz, Oláh, Lengyel, Török, Cseh stb.) kizárását, azért helyel-köznel mégiscsak szerepeltet ilyeneket a „nem magyar származás” bizonyítására.

A „nem magyar eredetű” családneveket egyébként járások és települések szerint cirill betűs sorrendben sorolja fel, összesen 3718-at. A módszer buktatója egyébként az, hogy egy-egy „nem magyar” családnevet különböző helységekből többször is felvesz, viszont ugyanabban a helységben csak egyszer, még ha több család is viseli. Így aztán nem is derül ki, hogy hány ilyen „elmagyarosított” családról van szó tulajdonképpen.

Mint már említettük: az ilyen „elmagyarosított” családok között nemcsak délszlávokat, hanem más szlávokon (pl. csehek, oroszok, ruszinok, szlovákok) kívül még jelentős számú németet, zsidót stb. is felsorol, akiknek „visszaszlávosítását” szintén kívánatosnak tartja, bár nehezen (vagy inkább egyáltalán nem) látható be, hogy ha már a nemzeti önazonosság elvesztéséről van szó, miért volna kedvezőbb délszlávvá, mint magyarrá válni. (Ami e sorok írójának családnevét illeti, amely a jegyzék szerint a Bácska, a Bánság és Baranya több helységében is előfordul, feltételezem, hogy felmenőink esetében az egyszeri nyelvváltás sem lehetett könnyű, miért kellene azt egy újabbal megtétni?).

A szerző egyébként a „nem magyar” családnevek közé sorol olyanokat is, mint: Ábel, Ambrus, Bába, Bán, Bódi, Bor, Börösök, Börös, Bugyi, Bukor, Bün, Cérna, Csányi, Csuka, Csúri, Dancsó, Dani, Detki, Fitus, Gázsó, Gerencsér, Gilice, Gubányi, Guzsvány, Gyömbér, Gyura, Halápi, Hódi, Karácsonyi, Kovács, Kozma, Lackó, Ladik, Lajkó, Lázár, Mátyus, Menyhárt, Móric, Muhi, Nyitri, Odri, Palásti, Palatinus, Pelva, Péter, Pintér, Poltura, Rekettye, Rúzsza, Sebők, Sétáló, Süli, Szabolcsi, Szajkó, Szili, Visnyei stb., nem is említve az olyanokat, akiknek – cirill betűkkel átírt – családi neve értelmezhetetlenné torzult: Balosa, Bezdan,

Dabas, Daci, Dar, Dregel, Frenc, Haladi, Kalocsan, Kanizsar, Marjas, Micske, Morvan, Pristaji, Tezser, Valka, Valkan, Vican, Zahi stb.

A névsor után a szerző megjegyzi, hogy bár munkája nem teljes, minthogy az nem is állt szándékában, ám mégis elegendő bizonyíték annak tekintetében, hogy az „elmagyarosítás” milyen méreteket öltött a Trianon előtti Magyarországon. Szerinte nem ritka az olyan elemi iskolai kisebbségi tagozat a Bácskában, a Bánságban vagy Baranyában, ahol egyetlen „tisztá” magyar családnevű gyermek sem található.

„Ha figyelembe vesszük azoknak a számát, akiknek a Bánságban, a Bácskában és Baranyában szerb az anyanyelvük, és ezt összevetjük ugyan ezen terület magyarul beszélő lakosságának létszámával, sőt hozzáadjuk a vajdasági németekét is, felmerül a kérdés: maradhatunk-e továbbra is ilyen közömbösek a Vajdaság magyartalanításának (demađarizacija) kérdésében, mint amilyenek az eltelt 18 év alatt voltunk?” – teszi fel a szerző a drámai kérdést, ám olvasóinak megnyugtatására mindjárt meg is jegyzi: „a Vajdaság magyartalanításának több módja is van, közülük a legfontosabbak: a templom és az iskola” (Minnő csodás összecsengés a szerző által aligha ismert Reményik-verssel!).

A szerző szerint a katolikus egyház addig nem sokat tett a magyartalanítás érdekében, ám a tanulmány megírásának idején már „jobb a helyzet”: a szláv szellemben nevelt fiatal papság fokozatosan „leváltja” a kiérdemesült, régimódi lelkészeket.

Még jelentősebb ezen a téren az iskolák szerepe: el kell érni, hogy egyetlen nem magyar származású gyermek se látogathasson magyar tannyelvű iskolát vagy tagozatot, mert bár a hazai és a nemzetközi jogszabályok védik a kisebbségeket, de ez a védelem nem terjedhet ki a renegátokra. Márpedig – a szerző szerint – a Vajdaságban magukat magyarnak vallók kilencven százaléka ilyen renegát, akiknek zászlóhordója egy szabadkai zsidó napilap (az addigra már Naplónak átkeresztelt Bácsmegyei Napló). Ez az elvetemült sajtószerző ugyanis azt követeli, hogy a gyermekek tanulási nyelvének megválasztásakor a szülők akarata érvényesüljön, csak hogy ez lehetetlen – teszi hozzá a nemzete dominanciájáért aggódó szerző –, hiszen akkor még a német kisebbség is képes volna magyar tagozatra íratni gyermekét, kivéve a nemzeti öntudattal rendelkező német többséget. (Hogy mire mentek velük a délszláv nemzeti öntudattal rendelkező „eszmétársak”, az már a történelemből ismeretes előttünk.)

Végső soron pedig harcba kell vetni a nemzeti egyleteket, elsősorban a Sokol, a Nemzetvédelem (Narodna odbrana), a Szerb és a Szlovák matica szervezeteit, amelyek a renegátokat „megdolgozzák”, s ugyanakkor különféle társadalmi könnyítéseket és kiüntetések is kilátásba helyeznek nekik.

A fondorlatos terv teljesítésére azonban már nem maradt elég idő. A délszláv álm ezúttal – első alkalommal – kudarcba fulladt. Ám egy újabb ideológia – most az internacionalizmus álcájában – karolta fel a nemzeti egységesülés ötletét, amelynek követői elődeiknél is célratörőbbek és kevésbé aggályoskodóak vol-

tak. Nekik sikerült részben erőszakkal, a magyar és német kisebbség megtizedelésével, illetőleg kiűzésével, majd újabbnál újabb betelepítésekkel kierőszakolni a Délvidék soknemzetiségű néprajzi arculatának a teljes átformálását a szerb dominancia jegyében. S ehhez még a családnévelemzés fegyverére sem volt szükség.

A megfogyatkozott lélekszámú és mindinkább marginális jellegűvé váló délvidéki kisebbségnek azonban még ma is a kezében van két hatékony védelmi eszköz: a templom és az iskola. Csak tudnunk kell élni velük a megfelelő módon!

